

Historia krzyża na Westerplatte

1945 - 2022

Groby polskich obrońców poległych w Wartowni nr 5. Uwagę zwracają ułożone na grobach rogiatywki garnizonowe pozbawione orłów, wrzesień 1939 r. Zdjęcie z publikacji MIIWŚ.

Listopad 1945 r.– lato 1946 r.: drewniany krzyż z parkanem na symbolicznej mogile Westerplaczyków

Inicjatorem powstania Cmentarza Obrońców Westerplatte był zastępca komendanta Składnicy, kapitan Franciszek Dąbrowski, który po wojnie, w stopniu komandora podporucznika dowodził kadrą Marynarki Wojennej w Gdańsku. Umiejscowiono ten cmentarz na miejscu wartowni nr 5 nieprzypadkowo, bo po wartowni pozostały ruiny i tu zginęło najwięcej obrońców Westerplatte.

Pierwszy cmentarz zaprojektował inżynier Stefan Jelnicki, a jego budowę rozpoczął Aleksander Kisielewicz. Wtedy umieszczono tu niepełną listę poległych i krzyż z żelbetonu. Za ogrodzenie służyły słupki z łańcuchami. Uroczyste otwarcie z udziałem władz wojskowych odbyło się 29 lipca 1946 r.

Najciekawszym elementem pierwszego wystroju cmentarza była (zmieniana kilkakrotnie w kolejnych latach) tablica z wypisanymi nazwiskami poległych obrońców. Pierwsza lista, sporządzona według niepełnej, ówczesnej wiedzy, zawierała jedynie nazwiska i stopnie wojskowej obowiązujące w Marynarce Wojennej.

Lipiec 1946 r.– lato 1962 r.: cmentarz-pomnik

W połowie lat pięćdziesiątych XX w. tę część założenia przebudowano, przenosząc płytę z poprawionymi personaliami obrońców w centralną część pomnika. Stworzono w ten sposób większą przestrzeń od wschodu. Służyła ona jako plac, na którym organizowano uroczystości, apele oraz spotkania rocznicowe w następnych latach. Wraz z mijającymi kolejnymi rocznicami wybuchu II wojny światowej przed mogiłą dokładano kolejne tablice i elementy informujące m.in. o złożonej tam ziemi z miejsc oporu i kaźni narodu polskiego.

W 1962 r., najprawdopodobniej w celu nadania rzekomo jeszcze wyższej rangi temu miejscu oraz podkreślenia przyjaźni polsko-sowieckiej przed planowaną, niedoszłą ostatecznie do skutku, wizytą I sekretarza ZSRS Nikity Chruszczowa, ówczesne władze zdecydowały o usunięciu krzyża Dąbrowskiego oraz o posadowieniu na kopcu ponad cmentarzem sowieckiego czołgu T-34. Działania te wpisały się w prowadzaną w tym czasie walkę z jakimikolwiek symbolami religijnymi w kraju.

Lato 1962 r.-sierpień 1971 r.: ustawiony czołg oraz usunięty krzyż Dąbrowskiego. Na pamiątkowej fotografii widocznych 10 westerplaczyków.

Pierwotnie usunięty krzyż miał zostać zniszczony, jednak dzięki staraniom lokalnych społeczników uratowano go i potajemnie ustawiono, za zgodą księdza Gustkowicza proboszcza plebani w Nowym Porcie, w krzakach bzu na cmentarzu w Nowym Porcie gdzie przetrwał aż do 1981 r.

W 1966 r., z okazji tysiąclecia istnienia Polski, na cmentarzu złożono 12 urn z ziemią z pól bitewnych uświęconych krwią polskiego żołnierza.

Urnę z prochami dowódcy - majora Henryka Sucharskiego, który zmarł w 1946 r. w szpitalu w Neapolu złożono na Westerplatte w 1971 r.

1 września 1971 r. – sierpień 1981 r.: dołożona rzeźba i pochówek mjr. Sucharskiego.

Przez prawie 10 kolejnych lat na Westerplatte i wokół cmentarza pozornie nic nowego się nie wydarzyło. Dopiero w październiku 1980 r. Komitet Zakładowy NSZZ „Solidarność” Portu Gdańskiego wystosował petycję o przywrócenie na Westerplatte tzw. krzyża Dąbrowskiego. Był to najważniejszy element dla podkreślenia religijnego charakteru tego miejsca, jednocześnie związany z upowszechnianym, postępującym, oddolnym ruchem NSZZ „Solidarność”. Stosowna okazja pojawiła się już 31 sierpnia 1981 r. – w pierwszą rocznicę podpisanych porozumień sierpniowych. Uroczystości połączono z przypadającą 30 sierpnia 35. rocznicą śmierci mjr. Sucharskiego – którego szczątki od 10 lat spoczywały na Westerplatte – oraz ze zbliżającą się 42. rocznicą wybuchu II wojny światowej. Wydarzenia te były tym bardziej radosne, że w ostatnich dniach sierpnia udało się przywrócić krzyż. Stał on ponad grobem, a przed czołgiem w obrębie cmentarza.

Przeniesienie krzyża, w 1981 roku, przez związkowców z NSZZ „Solidarność” z cmentarza w Nowym Porcie na Westerplatte.

Sierpień 1981 r. – lato 1989 r.: przywrócenie krzyża Dąbrowskiego pomiędzy pomnikiem a czołgiem

Równolegle prowadzono dalsze rozmowy celem usunięcia samego czołgu z Westerplatte. Władze komunistyczne nie chciały jednak na to pozwolić. Pojazd przez kolejne lata stał na półwyspie, stając się kolejnym z narastających wokół cmentarza rozmaitych, niespójnych, form. Pod koniec stanu wojennego władze komunistyczne rozpoczęły starania, aby zmienić wizerunek półwyspu. Planowano również przebudować sam cmentarz. Dla działań tych nie starczyło jednak siły sprawczej, a gruntowne zmiany pozostały jedynie postulatami.

Dopiero latem 1989 r., w głównej mierze dzięki naciskom środowisk kombatanckich, czołg został przeniesiony, a cmentarz gruntownie przeprojektowany, uzyskując znany kształt aż do 2010 r.

Zbliżająca się 50. rocznica wybuchu II wojny światowej zmusiła lokalne władze do rewizji swoich dotychczasowych założeń. Krzyż ponownie wrócił na pierwotne miejsce, a ponadto wmurowano Krzyż *Virtuti Militari* wykonany z żeliwa ustawiając je po prawej stronie cmentarza w niewielkim przygotowanym dla nich aneksie.

Czołg został przestawiony w stronę morza w pobliże dawnej placówki FORT.

Czołg został usunięty z Westerplatte w 2007 roku i przekazany do Lubuskiego Muzeum Wojskowego w Drzonowie.

7 grudnia 2010 r. dobiegły końca prace rewitalizacyjne cmentarza na Westerplatte. Działania zainicjowane przez Stowarzyszenie „Godność” z Czesławem Nowakiem na czele polegały na ustawieniu betonowego krzyża z roku 1981 w centralnej części cmentarza (w miejscu pierwszego drewnianego krzyża z 1946 r.) oraz wykonaniu nowego, żeliwnego krzyża Virtuti Militari (poprzedni betonowy z orłem bez korony został zdewastowany). Należy podkreślić, iż Czesław Nowak był również zaangażowany w starania związane z powrotem krzyża na teren Westerplatte w 1981 r.

Czesław Nowak – prezes stowarzyszenia „Godność”

Koncepcja rewitalizacji z 2010 r. została opracowana przez prof. Szczepana Bauma. Inwestorem pośrednim inwestycji sfinansowanej w głównej mierze przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa był gdański Zakład Dróg i Zieleni. Prace toczyły się w uzgodnieniu z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, które będąc członkiem Rady Westerplatte odpowiada za koordynację działań edukacyjnych i naukowych na Polu Bitwy Westerplatte. Chociaż krzyż nie był już tak wysoki, jak na początku, zaproponowana kompozycja cmentarza została dopełniona – tak jak życzyli sobie tego obrońcy Westerplatte. Nowy cmentarz zyskał 15 granitowych krzyży, na których umieszczono żeliwne tabliczki, kształtem przypominające polskie znaki tożsamości, z wypisanymi danymi personalnymi poszczególnych poległych obrońców. Po próbach kradzieży z przełomu wieku zastąpiono elementy metalowe odlewami z żywic. Przed krzyżami ułożono taflę płyt z czarnego marmuru, na których zamocowano mniejszy, stylizowany, Krzyż Virtuti Militari i kompozycję naśladującą odłamki z napisem „Westerplatte broni się”. W centralnej części ustawiono 16., największy krzyż, wieńczący założenie oraz symbolizujący pochowanego przy nim mjr. Sucharskiego. Dodatkowo upamiętnia go tablica przypominająca o jego szczątkach złożonych tu 1 września 1971 r.

4 listopada 2022 r. cmentarz wojskowy na Westerplatte otrzymał nowy kształt. Jego otwarcie połączone było z ceremonią złożenia w grobach obrońców Westerplatte, których szczątki zostały odnalezione podczas prac archeologicznych na Westerplatte, prowadzonych w 2019 r. Nowy cmentarz wojskowy na Westerplatte zbudowany jest na planie krzyża Orderu Wojennego Virtuti Militari. Zostali tu pochowani major Henryk Sucharski i jego dziewięciu podkomendnych, poległych w czasie obrony Westerplatte we wrześniu 1939 roku. Szczątki odkryli archeolodzy, prowadzący na terenie półwyspu badania na zlecenie Muzeum II Wojny Światowej. Siedmiu żołnierzy zidentyfikowano na podstawie badań genetycznych, tożsamości dwóch nie udało się ustalić ze 100 - procentową pewnością. Dlatego zostali pochowani jako NN . Identyfikację szczątków przeprowadzili eksperci z gdańskiego oddziału IPN i Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie. Obok odnalezionych żołnierzy na nowym cmentarzu spoczęła też urna z prochami mjr. Henryka Sucharskiego. Dowódca obrony Westerplatte, który trafił do niewoli, po uwolnieniu z niemieckich obozów jenieckich zmarł 30 sierpnia 1946 r. w Włoszech. W sierpniu 1971 r. urnę z jego prochami sprowadzono do Polski. 1 września tego samego roku spoczął na Westerplatte. W 2021 r. urnę majora Sucharskiego ekshumowano - w oczekiwaniu na nowy pochówek spoczęła w krypcie Bazyliki św. Brygidy.

Autorami nowej koncepcji cmentarza jest biuro NM architektki w składzie: Tomasz Marciniwicz, Zuzanna Szpocińska, Jerzy Grochulski, Karolina Kayzer, która została wyłoniona w 2020 r. w międzynarodowym konkursie architektoniczno-urbanistycznym na opracowanie koncepcji Cmentarza Wojskowego Żołnierzy Wojska Polskiego na Westerplatte. Organizatorem konkursu było Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku.

Widok 1 | widok wzdłuż alei z drzewami w kierunku kaplicy z krzyżem w centralnej części cmentarza (Westerplatte, jesień)

Widok 2 | widok wzdłuż alei z drzewami w kierunku kaplicy z krzyżem w centralnej części cmentarza (Westerplatte, jesień)

Widok 3 | widok z cmentarza (Westerplatte, jesień)

Formy pojedynczych grobów symbolizują poległych obrońców - każdego z osobna. Nad całością góruje teraz betonowy krzyż wzniesiony z inicjatywy zastępcy komendanta kpt. Franciszka Dąbrowskiego w 1946 r. Bezpośrednio przy tym krzyżu jest wyjątkowy grób - ostatniego komendanta składnicy, mjr. Henryka Sucharskiego, którego szczątki sprowadzono na Westerplatte w 1971 roku.

4 listopada 2022 roku dziewięciu bohaterskich obrońców Westerplatte spoczęło wraz ze swoim dowódcą majorem Henrykiem Sucharskim na nowym Cmentarzu Żołnierzy Wojska Polskiego na Westerplatte.

Pochowani zostali: mjr. Henryk Sucharski, plutonowy Adolf Petzelt, kapral Bronisław Perucki, kapral Jan Gębura, starszy strzelec Władysław Okrasa (Okraszewski), legionista Józef Kita, starszy legionista Ignacy Zatorski, starszy legionista Zygmunt Zięba oraz dwóch niezidentyfikowanych obrońców Westerplatte.

Źródło: materiały zebrane ze stron internetowych.